

Ivan Cifrić

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet
Zagreb, Đure Salaja 3

Privlačnost Zagreba kao velikog grada (Istraživanje na području Srednje Hrvatske¹)

1. Uvod

Privlačnost velikog grada očituje se u obliku afirmativnih motiva i pozitivnih stereotipa o velegradu kod pojedinaca, društvenih grupa ili pak u ruralnim prostorima općenito. Uz njih su najčešće vezani i negativni stavovi o životu u malim mjestima i seoskim sredinama, koji vrijednosnu obojenost dobivaju prenaglašavanjem pozitivnih strana velikog grada. Obično je doživljavanje velikog rada i malog mjesta jednostrano valoriziranje u »crno-bijelom« kontekstu.² Percepcija ruralne i urbane sredine ovisi i o želji za promjenom socijalnog položaja.

Mogu li se mijenjati stavovi prema gradu i selu? Je li to poželjno i potrebno? Čini se da na te stavove utječu i objektivni društveni procesi (urbani način života u selu i industrijski način proizvodnje u poljoprivredi, tendencija približavanja položaja sela gradu³). Koliko se, prema tome, grad i selo približavaju toliko percipiranje života u gradu i selu postaje suptilnije, izdiferenciranije i objektivnije. Gradski način života — posebice preraspodjela i korištenje radnog i slobodnog vremena — postaje mnogo bliži stanovniku sela.⁴ Time ga može i realnije ocijeniti i usmjeriti svoje ponašanje. Promjene relativno nezavisnog i koherentnog sistema vrijednosti seljaštva nastupaju sporo. Prodar sredstava masovnih komunikacija prostorno i vremenski približava grad i selo te mijenja percepciju tih sredina.

Ipak na individualne stavove i vrednote djeluju mnogo snažnije neposredni kontakti s velikim gradom. Oni su doduše rijetki ali su dojmovi

¹ Ovaj je rad napisan na temelju rezultata u projektu *Društveni aspekti povezanosti Zagreba i okolnih područja* (vidi bilješku 1 u radu Ivana Magdalenića: *Apsolutno i relativno značenje Zagreba kao centra Središnje Hrvatske*).

² Vidi: S. Suvar, »Vrednote tradicionalne kulture u našem društvenom razvoju«, *Sociologija sela*, No 27—28/1970 i u knjizi *Od zaseoka do megalopolisa*.

³ Vidi: V. Đurić, »Gradski kulturni obrazac industrijske civilizacije i urbanizacije kao proces njegovog širenja«, *Sociologija sela*, No 26/1969; S. Suvar »Transformacija seoskog prostora« u knjizi *Između zaseoka i megalopolisa*, str. 184.

⁴ Vidi: E. Dilić, *Društveni položaj i orijentacija seoske omladine*, Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela — Zagreb, IDN — Beograd, Beograd 1971 (poglavlja o slobodnom vremenu i statusu poljoprivrednika); S. Suvar: »Dihotomija selo—grad« u knjizi *Od zaseoka do megalopolisa*, str. 119; Ruža First-Dilić: »Socijalizacija u obitelji i slobodno vrijeme«, *Revija za sociologiju*, No 2-3/1974.

mного trajniji i dublji. Mislimo na obične »susrete« s velikim gradom, bez obzira na motiv i trajanje, koji ostvaruju trajnije posljedice na individualno doživljavanje odnosa grada i sela. Dojmovi mogu biti toliko jaki da, ukoliko su u skladu s objektivnim socijalnim položajem pojedinca, mogu uvjetovati promjenu mjesta stalnog boravka.

2. Broj i karakter kontakata sa Zagrebom

Ispitivanjem smo prikupili mišljenja ispitanika s područja Srednje Hrvatske⁵ o eventualnoj promjeni njihova mjesta stalnog boravka, te o čestini i načinu kontaktiranja sa Zagrebom.

Našli smo da 69,3% ispitanika ima rođake (ili prijatelje) u Zagrebu. Najviše ih je iz dobne skupine 36—60 godina (53,7%) zatim grupe 25—35 godina (18,9%) i grupe od 61 godine i više (17,%). Najmlađa starosna grupa (18—25) zastupljena je tek sa 9,5%. Unatoč znatnom postotku ispitanika sa srodnicima i prijateljima u Zagrebu relativno ih malo posjećuje redovitije u toku godine: 44,7% niti jednom, 27,5% jednom do dva puta, 14,6% tri do šest puta. Češći posjeti znatno su rjeđi. Tako je rođake ili prijatelje 5,1% ispitanika posjetilo sedam do deset puta, a 7,8% ispitanika jedanaest i više puta. Mlađi ispitanici relativno rjeđe i u manjem postotku posjećuju rođake ili prijatelje u Zagrebu.

Tablica 1 — Učestalost posjeta Zagrebu zadnju godinu dana s obzirom na dob

Starosne grupe		Ukupno	Nijednom	Do 5 puta	6—12 puta	2—3 puta mjesečno	1 puta na tjedan	2 i više puta na tjedan	Bez odgovora
18—24	n	167	33	62	24	10	14	21	3
	VP	8,0	3,7	9,2	10,2	8,0	18,9	23,9	30,0
	HP	100,0	19,77	37,13	14,37	5,98	8,38	12,58	1,79
25—35	n	377	108	139	59	30	17	22	2
	VP	18,1	12,2	20,7	25,1	24,0	23,0	25,0	20,0
	HP	100,0	28,65	36,87	15,65	7,69	4,50	5,83	0,54
36—60	n	1,125	460	378	126	73	42	42	4
	VP	53,9	52,1	56,2	53,6	58,4	56,8	47,7	40,0
	HP	100,0	40,88	33,61	11,21	6,48	3,73	3,73	0,36
61 i više	n	417	281	94	26	12	1	3	—
	VP	20,0	31,8	14,0	11,1	9,6	1,4	3,4	—
	HP	100,0	67,38	22,55	6,24	2,87	0,24	0,72	—
Bez odgovora	n	2	1	—	—	—	—	—	1
	VP	0,1	0,1	—	—	—	—	—	10,0
	HP	100,0	50,0	—	—	—	—	—	50,0
Ukupno	n	2.088	883	673	235	125	74	88	10
	HP	100,0	42,28	32,24	11,26	5,98	3,55	4,22	0,47

Školovanje djece u Zagrebu nije značajniji motiv kontaktiranja, jer samo 10% domaćinstava školuje dijete u Zagrebu: po 5% u srednjoj i na višoj (višoj) školi ili fakultetu.

⁵ Vidi: Ivan Magdalenić, op. cit.

Tablica 2 — Razlozi najčešćeg odlaska u Zagreb ispitanika različite starosti

Dobne grupe	Ukupno	Nije išao	Posjet rođacima i prijateljima	Kupovina	Posjet kulturnim priredbama	Posjet zabavnim priredbama	Posjet sportskim priredbama	Odlazak liječniku, u bolnicu	Administrativni poslovi (odvjetnik, sud, uprava)	Prodaja vlastitih proizvoda ili pružanje usluga	Poslovni razlozi (službeni put)	Oveze vezane za školovanje (vlastito ili člana domaćinstva)	Vjerske manifestacije	Izleti, posjet ZOO vrtu	Nesto drugo
18—24	275	35	69	54	12	3	17	10	2	5	26	19	—	17	6
VP	9,5	3,9	11,2	11,1	31,6	23,1	21,5	5,9	6,9	7,1	10,4	28,4	—	17,7	12,0
HP	100,0	12,72	25,01	19,66	4,36	1,09	6,18	3,64	0,73	1,85	9,44	6,90	—	6,18	2,18
25—33	572	109	135	121	8	4	34	36	7	10	66	10	1	20	11
VP	19,8	12,3	21,8	24,9	21,1	30,8	43,0	18,1	24,1	14,3	26,5	14,9	6,7	20,8	22,0
HP	100,0	19,06	23,60	21,16	1,39	0,69	5,95	6,29	1,24	1,75	11,53	1,75	0,17	3,49	1,93
36—60	1.562	462	330	271	14	5	28	121	15	49	146	37	7	51	26
VP	54,0	52,1	53,4	55,9	36,8	38,5	35,4	60,8	51,7	70,0	58,6	55,2	46,7	53,1	52,0
HP	100,0	29,57	21,12	17,34	0,89	0,32	1,79	7,74	0,96	3,13	0,34	2,36	0,44	3,26	1,66
61 i više	484	280	84	39	4	1	—	32	5	6	11	1	7	8	6
VP	16,7	31,6	13,6	8,0	10,5	7,7	—	16,1	17,2	8,6	4,4	1,5	46,7	8,3	12,0
HP	100,0	57,86	17,36	8,06	0,83	0,21	—	6,62	1,03	1,23	2,27	0,21	1,44	1,65	1,23
Bez odgovora	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
VP	0,1	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,0
HP	100,0	50,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50,0
Ukupno	2.895	897	618	485	38	13	79	199	29	70	249	67	15	96	50
VP	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
HP	100,0	30,63	21,34	16,75	1,31	0,54	2,82	6,87	1,55	2,51	8,70	2,31	0,51	3,31	1,82

Rezultati u tablici 1 kazuju da je samo oko 6% ispitanika posjećivalo Zagreb dva-tri puta na mjesec, 3,55% gotovo svaki tjedan i oko 4% dva i više puta na tjedan. Specifikacija pokazuje da omladina, a time i stanovnici naselja sa mlađim žiteljstvom, češće posjećuju Zagreb. Ponašanje triju starijih dobnih grupa međusobno se bitno ne razlikuje. Dakle, omladina iako ne statistički značajnije, ono nešto češće i u većem postotku odlazi u Zagreb. Izostajanje bitnih razlika u broju kontakata ispitanika sa Zagrebom s obzirom na životnu dob ukazuje na otvorenost i komunikativnost mladih, nastojanje starijih da se ne zatvaraju u užu socijalnu sredinu, te gotovo podjednake aspiracije prema Zagrebu.

Broj posjeta Zagrebu nije istodobno pokazatelj i poznavanja grada. Obično su posjete Zagrebu vezane za nekoliko ključnih točaka: željeznička stanica, Zrinjevac, Trg Republike, Velesajam, Zoološki vrt, Stadion »Dinama«, Markov trg i sl. Na pitanje *Koliko ste se obično dugo zadržali u Zagrebu?* (ukoliko je ispitanik bio u gradu tri i više puta) dobili odgovor »nekoliko sati« dalo je 14,5%, oko pola dana 24,3%, jedan dan 39,6%, više dana 17,9% ispitanika. Mlađi ispitanici zadržavali su se u Zagrebu nekoliko sati u 10% slučajeva, pola dana u 22% slučajeva, jedan dan u 26%, više dana u 15%. Od starijih (26—35 godina), 10% ispitanika zadržavalo se nekoliko sati, 16% do pola dana, 27% jedan dan i 13% više dana. Od srednje i starije generacije (36—70 godina) 7% boravilo je u Zagrebu nekoliko sati, 14% do pola dana, 23% jedan dan i 8% više dana. Kako vidimo, susreti sa Zagrebom vrlo su kratki. Većinom samo pola ili jedan dan. Pretpostavljamo da se radi o poslovnom boravku. Manji je broj onih koji su dulje boravili u Zagrebu. Više dana ostajao je u Zagrebu najveći postotak omladine (15%). Vjerojatno tako kratko zadržavanje u Zagrebu nije osobito utjecalo na upoznavanje grada (to više što se podaci odnose samo na ispitanike koji su u toku godine dana najmanje tri puta bili u Zagrebu).

Zanimalo nas je koji su bili razlozi putovanja u Zagreb⁶ (idi tablicu 2). Najčešće su tri kategorije odgovora: »posjet rođacima i prijateljima« (30,8%, »kupovina« (24,2%) i »poslovni razlozi« (12,4%). U svim dobnim grupama otprilike podjednak postotak ispitanika odlazi posjetiti rođake i putuje radi kupovine, te službenih potreba odlazi. Životna dob, međutim, uvjetuje razlike u ostalim odgovorima, a najveće su radi sporskih ili kulturnih priredaba (utakmice, izleti, muzičke priredbe i sl.). U strukturi biranja ovog modaliteta ističe se najmlađa kategorija. Starija i srednja generacija odlazi u Zagreb uglavnom kupovati i posjetiti rodbinu ili prijatelje. Zagreb je zato za mlade vrlo privlačan. Očito je da bi u seoskim sredinama i u naseljima u regiji trebalo podizati opći kulturni nivo.

Ispitanicima smo postavili i pitanje: *U kojem od navedenih slučajeva biste češće odlazili u Zagreb?* Podaci u tablici 3 dojmljivo pokazuju dva dominantna motiva: »da imam više novaca« (34,5%) i »da imam više vremena« (27,2%). Ima li razlika u ova dva odgovora između mladih (18—25 godina) i starijih? Kod starijih grupa preteže financijski motiv, a kod mladih nedostatak vremena. To je donekle i razumljivo, jer stariji materijalno pomažu djecu i češće odlaze u Zagreb radi kupovine.

⁶ Ispitanici su na ovo pitanje mogli dati jedan do tri odgovora, te je ukupan broj odgovora (total) veći od broja ispitanika.

⁷ Ispitanici su mogli zaokružiti dva odgovora.

Tablica 3 — Raspodjela odgovora ispitanika na pitanje: »U kojem od dolje navedenih slučajeva biste češće odlazili u Zagreb?«

Dobne grupe	Ukupno		Odlazim dosta često	Da su bolje prometne veze	Da imam više vremena	Da imam više novaca	Da imam s kime otići	Da imam više interesa	Da u mjestu gdje želim ne mogu zadovoljiti neke potrebe	Da imam kome otići	Ostali uvjeti	Bez odgovora
18—25	n	218	35	10	68	52	5	9	14	11	7	7
	VP	8,0	19,1	11,2	9,8	5,9	6,1	3,9	9,8	10,8	3,4	5,9
	HP	100,0	16,05	4,18	31,19	23,85	2,29	4,13	0,42	5,05	3,22	3,22
26—35	n	494	41	18	151	173	10	22	24	15	26	14
	VP	18,1	22,4	20,2	21,8	19,7	12,2	9,4	16,8	14,7	12,7	11,8
	HP	100,0	8,29	3,65	30,56	35,03	2,03	4,46	4,86	3,04	5,26	2,84
36—60	n	1.492	89	47	403	526	42	122	75	51	78	59
	VP	54,8	48,6	52,8	58,2	60,0	51,2	52,4	52,4	50,0	38,0	49,6
	HP	100,0	5,96	3,15	27,02	35,25	2,82	8,17	5,03	3,42	5,23	3,95
60 i više	n	517	18	14	70	124	25	78	30	25	94	39
	VP	19,0	9,8	15,7	10,1	14,1	30,5	33,5	21,0	24,5	45,9	32,8
	HP	100,0	3,48	2,70	13,54	23,98	4,84	15,08	5,80	4,84	18,18	7,56
Bez odgovora	n	4	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—
	VP	0,1	—	—	—	0,2	—	0,9	—	—	—	—
	HP	100,0	—	—	—	50,0	—	50,0	—	—	—	—
Ukupno	n	2.725	183	89	692	877	82	233	143	102	205	119
	VP	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	HP	100,0	6,72	3,26	25,39	32,18	3,00	8,56	5,25	3,75	7,53	4,36

3. Želja za promjenom mjesta boravka i aspiracije prema Zagrebu kao velikom gradu

U istraživanju smo pošli od (drugim istraživanjima potvrđene) pretpostavke da su za sadašnje mjesto stalnog boravka jače vezani stariji nego mlađi ispitanici, tj. da je omladina sklonija napuštanju seoskih sredina. Ova se pretpostavka pokazala točna (vidi tablicu 4).

Očito je, da životna dob determinira aspiraciju za promjenom mjesta stalnog boravka. Drugim riječima, što je stanovništvo Srednje Hrvatske mlađe to je i veći postotak onih kojim bi, kad bi im se pružila prilika, promijenili mjesto sadašnjeg boravka.

Tablica 4 — »Kad bi vam se pružila prilika, biste li se željeli za stalno odseliti iz sadašnjeg mjesta boravka?«

Starosne grupe		Ukupno	Da	Ne	Bez odgovora
18—25	n	167	92	71	4
	VP	8,0	15,4	4,9	11,8
	HP	100,0	55,09	42,52	2,39
25—35	n	377	144	227	6
	VP	18,1	24,1	15,6	17,6
	HP	100,0	38,19	60,22	1,59
36—60	n	1.125	308	801	16
	VP	53,9	51,5	55,0	47,1
	HP	100,0	27,37	71,21	1,42
60 i više	n	417	54	355	8
	VP	20,0	9,0	24,4	23,5
	HP	100,0	12,94	85,14	1,12
Bez odgovora	n	2	—	2	—
	VP	0,1	—	0,1	—
	HP	100,0	—	100,0	—
Ukupno	n	2.088	598	1.456	34
	VP	100,0	100,0	100,0	100,0
	HP	100,0	28,63	69,74	1,63

Različiti su motivi zbog kojih stanovništvo ne preseljava iz sadašnjeg mjesta boravka. Slabe kvalifikacije i mali izgledi za zaposlenje i stan u drugom mjestu, te posjedovanje obradive zemlje vjerojatno su najvažniji. Zemlja koči ne samo profesionalnu nego i teritorijalnu pokretljivost stanovništva, jer želja za njom opada u funkciji povećanja obradivih površina zemlje u posjedu (tablica 5). Za promjenu mjesta boravka, ponajprije, opredjeljuje se znatno veći dio ispitanika iz domaćinstava bez posjeda nego iz domaćinstava sa posjedom. Bez obzira posjeduje li domaćinstvo zemlju ili ne posjeduje naše je mišljenje da jedino urbaniziranjem ruralnih područja možemo zadovoljiti dobar dio urbanih aspiracija ruralnog stanovništva.

Tablica 5 — Povezanost aspiracije za promjenom mjesta stalnog boravka i posjedovanja zemlje

— u %

Veličina posjeda	Postojanje želje za promjenom sadašnjeg mjesta boravka			Ukupno			
	Da	Ne	Bez odgovora				
Bez posjeda	25	40	33	59	1	100	
Do 1 ha	18	29	19	70	27	1	100
1,1—3 ha	32	23	26	76	15	1	100
3,1—5 ha	13	23	10	75	17	2	100
5,1—10 ha	10	26	8	72	12	2	100
10,1 ha i više	1	21	1	79	—	—	100
Bez odgovora	1	14	1	79	6	7	100
Ukupno	100	100	100	100	100	100	

Tablica 6 — »Kamo biste se najradije odselili?«

— u %

Dobne grupe		Ukupno	Ne bih selio	Lokalni centar	Općinski centar	Regionalni centar	Zagreb	U neko drugo naselje	Bez odgovora
18—25	n	167	75	5	10	10	45	19	3
	VP	8,0	5,0	22,7	13,5	16,1	15,8	14,1	12,0
	HP	100,0	44,92	2,99	5,98	5,98	26,95	11,38	1,79
25—35	n	377	233	2	18	17	66	35	6
	VP	18,1	15,7	9,1	24,3	27,4	23,2	25,9	24,0
	HP	100,0	61,80	0,54	4,78	4,50	17,50	9,29	1,59
35—60	n	1.125	818	9	39	31	147	73	8
	VP	53,9	55,0	40,9	52,7	50,0	51,8	54,1	32,8
	HP	100,0	72,71	0,81	3,46	2,76	13,06	6,48	0,72
60 i više	n	417	358	6	7	4	26	8	8
	VP	20,0	24,1	27,3	9,5	6,5	9,2	5,9	32,0
	HP	100,0	85,85	1,44	1,67	0,96	6,24	1,92	1,92
Bez odgovora	n	2	2	—	—	—	—	—	—
	VP	0,1	0,1	—	—	—	—	—	—
	HP	100,0	100,0	—	—	—	—	—	—
Ukupno	n	2.088	1.486	22	74	62	284	135	25
	VP	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	HP	100,0	71,17	1,06	2,55	2,96	13,60	6,47	1,19

Tablica 7 — Glavni razlozi zbog kojih bi se stanovnici Srednje Hrvatske htjeli preseliti u Zagreb

Dobne grupe	n	Ne žele se preseliti u Zagreb	U njemu žive bliski rođaci i prijatelji	Lakša nabavka potrebnih stvari u trgovinama	Više kulturnih priredaba	Više zabavnih priredaba	Više sportskih priredaba	Bole zdravstvene ustanove	Boљи uvjeti prodaje vlastitih proizvoda	Lakše je doći do boljeg posla	Boљи uvjeti školovanja	Stanovnici Zagreba imaju veći društveni ugled	Lakše napredovanje u profesiji	Želja za velegradskim životom	Drugi razlozi	Razlozi 2—14
18—24	n	224	114	14	11	7	2	3	1	14	17	3	17	12	2	110 (18,77)
	VP HP	9,5 100,0	6,5 100,0	13,6 6,25	17,7 4,91	24,1 3,12	43,8 3,12	22,2 0,89	17,6 1,33	8,3 0,44	18,7 6,25	20,0 1,33	33,3 7,58	19,7 5,35	8,0 0,89	49,10
25—35	n	435	304	15	10	2	3	—	4	27	28	3	15	15	5	133 (22,69)
	VP HP	18,5 100,0	17,2 69,88	14,6 3,44	16,1 2,29	6,9 0,45	25,0 0,91	33,3 0,68	33,3 0,91	36,0 6,20	25,7 6,43	20,0 0,68	29,4 3,44	24,6 3,44	20,0 1,49	30,57
35—60	n	1.258	959	56	38	18	5	10	6	32	63	9	17	30	13	299 (51,02)
	VP HP	53,6 100,0	54,4 76,23	54,4 4,45	61,3 3,02	62,1 1,43	18,8 0,23	58,8 0,31	50,0 0,47	42,7 2,54	57,8 5,00	60,0 0,71	33,3 1,35	49,2 2,38	52,0 1,03	23,26
60 i više	n	428	384	18	3	2	—	4	1	2	1	—	2	4	5	44 (7,50)
	VP HP	18,2 100,0	21,8 89,71	17,5 4,20	4,8 0,70	6,9 0,46	12,5 0,46	23,5 0,93	8,3 0,23	2,7 0,46	0,9 0,23	—	—	3,9 0,46	6,6 0,93	20,0 1,16
Bez odgovora	n	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	VP HP	0,1 100,0	0,1 100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ukupno	n	2.347	1.763	103	62	29	9	17	12	75	109	15	51	61	25	586 (100,0)
	VP HP	100,0 100,0	100,0 75,11	100,0 4,38	100,0 2,64	100,0 1,23	100,0 0,68	100,0 0,38	100,0 0,72	100,0 0,51	100,0 3,19	100,0 4,64	100,0 0,63	100,0 2,17	100,0 2,59	100,0 1,06

Uz nakanu o napuštanju prebivališta vezuju se i želje o mjestu preseljenja. Stanovnici seoskih naselja obično se nastoje preseliti u manje gradove, a stanovnici manjih gradova i varoši u veliki grad, odnosno Zagreb. Od 30% naših ispitanika koji bi htjeli promijeniti mjesto stalnog boravka 3,7% najradije bi se odselilo »u lokalni centar« (veće mjesto koji ima bolje komunikacije s drugim naseljima, trgovine, poštu, mjesni ured i sl.), 12,3% »općinski centar«, 10,3% u »regionalni centar«, 22,4% u »neko drugo mjesto«, a najviše, 47,2% (gotovo polovica) u Zagreb. Aspiracije pojedinih starosnih kategorija prikazane su u tablici 6. Najviše ispitanika preselilo bi se upravo u Zagreb (ponajviše mladih), a daleko manji u lokalni (do 3%), u općinski (2—6%) i regionalni centar (do 6%), te nekamo drugamo (8—11%). Rezultati nedvojbeno upućuju na zaključak da mjesto sadašnjeg boravka želi promijeniti znatno veći dio podgrupe mladih nego ostalih dobnih skupina.

Onima, koji se žele preseliti u Zagreb, bilo je postavljeno pitanje: *Koji su glavni razlozi zbog kojih biste se htjeli preseliti upravo u Zagreb?*⁸ (tablica 7). Ističu se slijedeći motivi: »bolji uvjeti za vlastito školovanje i školovanje djece« (18,7%), »tamo mi žive rođaci ili dobri prijatelji« (17,6%), »lakše je doći do boljeg zaposlenja« (12,9%), »lakše se nabavljaju potrebne stvari u trgovini« (10,6%), »želja za velegradskim životom« (10,4%). Omladinu privlače bolji uvjeti školovanja, lakše napredovanje u profesiji, lakše do boljeg zaposlenja, želja za velegradskim životom, te lakša nabava potrebnih stvari u trgovinama. Motivi za preseljenje očigledno su, dakle, povezani s percepcijom vlastitog socijalnog položaja i promocije, te željom za socijalnom sigurnošću. Grad je za omladinu (barem stariju) prvenstveno središte u kojem mogu osigurati bolje uvjete rada i života.

Stariji ispitanici ističu četiri motiva za preseljenje: školovanje djece, blizinu rodbine ili bliskih prijatelja, bolju mogućnost zapošljavanja, te lakšu nabavu i bolji izbor potrebnih stvari. Vidimo dakle da su kod starijih prisutniji ekonomski, ali još uvijek i socijalni motivi i želja za promjenom načina života i sredine (vjerojatno zbog okrenutosti budućnosti djece).

Želja za životom u velikom gradu veoma je prisutna u svim starosnim grupama. Preorijentacija je moguća samo stvaranjem gradskih ili njima sličnim uvjeta u selu. Jer želja za gradom je prije svega želja za izjednačavanjem života u gradu i selu. Njeno ostvarenje može dovesti i do pravilnije redistribucije stanovništva i smanjenja pritiska na Zagreb.

4. Z a k l j u č a k

Ovim smo radom željeli razmotriti povezanost Zagreba kao velikog rada s njegovom širom i užom okolicom, posebice broj i karakter kontakata sa Zagrebom, te migracione aspiracije stanovnika Srednje Hrvatske.

Našli smo da su neposredni kontakti stanovnika okolice sa Zagrebom bez obzira na dob prilično rijetki, relativno kratki i različito motivirani, što znači da se percepcija života, posebno afirmativni motivi o velegradu, formiraju prvenstveno drugim kanalima i sredstvima. Iako su, donekle, neposredni »susreti« sa Zagrebom najvjerojatnije periferni, oni uvijek nisu ni zanema-

⁸ Ispitanici su mogli zaokružiti najviše tri odgovora.

rivani. Značajno je da ispitanici različite dobi ponešto drugačije percipiraju Zagreb kao činilac u ostvarivanju socijalnih ciljeva: kod mladih su više istaknuti sociokulturni, a kod starijih ekonomski motivi.

Potvrdili smo, također, hipotezu da na eksodus seoske omladine utječu pozitivni stereotipi o velikom gradu i segregacioni položaj sela. Promjeni sadašnjeg mjesta boravka osobito teže mlađi ispitanici. Prepreka značajnijoj pokretljivosti jest i vlasništvo nad zemljom. Stoga bi rješenja deagrarizacije, depopulacije seoskih naselja vjerojatno i trebalo tražiti u svjesnom i planskom mijenjanju uvjeta života i rada poljoprivrednog i općenito ruralnog stanovništva, odnosno u širenju urbanog načina života. Time se mogu stvoriti osnovne pretpostavke za bolje valoriziranje vlastite životne sredine i života u njoj.

Važna je činjenica da se oko 50% potencijalnih migranata, posebice omladine, opredijelio upravo na Zagreb. U percepciji te socijalne kategorije Zagreb kao veliki grad ima niz prednosti pred drugim manjim naseljima.

Valja također naglasiti da je aspiracija ispitanika prema Zagrebu samo dio njihovih općih aspiracija za promjenom socijalnog i profesionalnog položaja. Ostane li to i dalje glavni »ventil« pokretljivosti onda se već u skoroj budućnosti može javiti još značajnijim društvenim problemom.

Ivan Cifrić

ATTRactions OF THE BIG CITY

(S u m m a r y)

The article was primarily aimed at presenting some data concerning the connections of Zagreb, as the big city, with its surroundings in broader and narrower sense. Two aspects of the study were especially stressed here: a) the number and the nature of the contacts; and b) the desire to leave the present place of residence as expressed by the inhabitants of the areas in question. Both aspects were analysed in the light of the age of respondents.

The results show that the contacts with Zagreb are rather rare, relatively short in duration (half a day to whole day) and motivated by various reasons. They also indicate that direct contacts of the inhabitants of Zagreb surroundings had no major influence on the attitudes towards the big city and life in it. The perceptions of life in the big city and especially the attitudes towards it are still being formed through other media or persist from earlier experience. But in spite of this, perceptions of the respondents show Zagreb as the center of cultural life and amusement, especially for younger individuals, in spite of the shortness of contacts. Some specific perceptions were pronounced too: perceptions of Zagreb as the means to social ends — professional and social promotion in younger individuals, or economic factors in older ones.

The study also confirmed some hypotheses concerning the exodus of rural youth, and adults too, as influenced by positive stereotypes of the big city. Although the majority of the respondents reveals no actual intention to change the place of residence, it is clear that some 30% tend to do that, especially younger individuals. A substantial obstacle to the mobility was proved to be the land ownership. Individuals not possessing land express more readily desire to move than the individuals coming from agricultural or land-holding families. In this sense

we can conclude that the optimal solution would be the introduction of the intentional and planned change of rural life styles, in favour of gradual penetration of urban patterns. In this way the basic conditions for changing attitudes toward the city life can be created. This could possibly lead to lowering the intensity of the migration to cities, stop the depopulation of rural agglomerations and raise the general level of satisfaction of rural population. Another significant outcome of the study is that 50% of potential migrants choose Zagreb as the new place of residence, especially the young. This reflects the importance of perceptions: in spite of urbanization and industrialization of rural areas in general, Zagreb retains the strongest appeal as the stereotype of the big city.

Aspirations to change place of residence and move to Zagreb reflect merely a general tendency toward social and professional advancement. But, if this remains to be the main channel of social mobility which is in turn determined exclusively by disfavoured status of the rural areas, it can become a major social concern in the nearest future.

Translated by *Mira Čudina-Obradović*